

HELİKONYALARIN BÜNYESİNDE BARINDIRDIĞI HAYVANLAR DÜNYASI

Azgın çalılık veya metrelerce göğe yükselen bol yapraklı bitkiler olan helikonyalar, Orta Amerika tropikal ormanlarının gök kubbesinde, kırılgan bir dal veya devrilen bir gövdeyle açılan boşluklarda, yani güneş ışığının zemine ulaştığı her yerde yetişirler. Meydana gelen boşluğun büyüklüğü bu boru şeklindeki çiçek türlerinden hangisinin burayı işgal edeceğini tayin eder.

Helikonya bitkisi, bu çok yönlü çalılıkta yem aramak, avlanmak, gizlenmek veya güneşlenmek için yer arayan hayvancıkları cezbeder. Bitki özsuyla beslenen asalakların, bitkiyi nasıl sömürdüklerini kahverengi noktacıklardan anlamak mümkündür. Helikonya bitkisi, katil tahtakurularının, çentik böcekleri ve bazı çekirgelerin beslendikleri yerdir. Hortumlu böceklerin de dokuyu deldiklerini unutmamak gerekir. Çark biçiminde ağ ören Agriopie örümceği, bitkiye gösterilen bu rağbetten istifadeyle tuzak kurar; ancak, çiçeğin büyük ziyaretçileri olan kuşların, ağını parçalamaları tehlikesiyle karşı karşıya olduğu için, bu işi onların göremeyeceği bir şekilde yapar.

Bitkiyle birlikte şanslar da büyür

Dürüm (kıvrım) halindeki genç helikonya yaprakları, yuvaları açılıp gelişince bir diğerine göç eden yaprak kurbağaları için de bir sığınak oluştururlar. Kızıl gözlü yaprak kurbağalarının geceleri konaklama yerleri, sırça kurbağaların yavruladıkları nehir kenarındaki helikonyalardır. Geniş oturumlu yapraklara mantar dilli semenderler yerleşmiş durumdayken, bez alınlı basiliscalar çiçek kısımlarında av beklemektedirler.

Aşk hizmetlerinin ödülü nektardır

Çiçek tozunu helikonyadan taşıyan, rüzgâr veya böceklerden daha çok süratli dölleyiciler olarak vazife yapan kolibri (kuşları) dir. Çiçeğin ön kısmında ziyaretçileri cezbeden konforlu bir salon vardır. Kısa gagalı kolibriler ancak kısa çiçeklerde, uzun gagalıları ise her çiçekte nektara ulaşabilmektedirler. Taşıyıcıdan uçar vaziyette baş amudu isteyen türler, bu yolla tozlarının daima kuşun alına yapışmasını, dolayısıyla aynı dönemde çiçek açan diğer türleriyle, karışmamasını temin etmiş olurlar.

Çiçekle gelen yaşam veya ölüm

Lancenottern yılanları pasif avcılardır; pusuya yatar beklerler. Helikonya bitkisinin cezbettiği kolibriler bu yılanlara av olmaktan kıl payı kurtulur.

Helikonyalar muz bitkileri familyasından olup genellikle Orta ve Güney Amerika'da yetişmektedirler. Hayatlarını sürdürürebilmeleri ancak aydınlık bir ortamda mümkündür. Tropikal ormanların sık ağaçlarının arasında güneşin sızmadığı yerlerde helikonyalar gelişemezler. Ancak açılan en ufak bir boşluğu ilk ola-

rak değerlendiren de yine helikonyalardır. Kuşların taşıyıcılığını yaptığı çiçektozunun, çok azı dahi kök salıp gelişmelerine ve tohum vermelerine yeterli olmaktadır. Çok kısa bir zamanda genleri birbirine yakın bir sürü bitki bu boşluğu kaplar.

Helikonyalar türlerine bağlı olarak, farklı büyüklükteki boşlukları tercih etmektedirler. Sırf nehir kenarlarına yerleşenleri de vardır.

Helikonyaların beyaz ve sarı çiçekleri oldukça küçüktür ve sönük bir görünüm arz ederler. Buna karşın helikonyaların dış yaprakları oldukça dikkat çekmektedir. Kolibri kuşlarının aşladıkları türler bolca nektar salgılamaktadır. Ayrıca çiçeğin şekli kuşun gagasına uymaktadır. Uzun ve eğri çiçekler çoğunluğu oluştururlar. Bunların şekli ise, en büyük gruplardan biri olan gölge kolibri kuşlarının gagalarına göre yaratılmıştır. Azgın çalılıklara sahip helikonyaların çiçekleri ise kısa ve düz olup kısa ibiklikli kolibrileri cezbetmektedirler.

Bir helikonya bitkisinin çevresinde çok çeşit kolibri uçuşmaktadır. En rengarenk olanlar, kıskanç ve hırçın bir şekilde çiçekli bölgelerini müdafaa etmektedirler. Bu bekçiler rakiplerini gagalarken, fırsatı gaminet bilen başka hırsızlar hedeflerine ulaşırlar. Bu hırsızların başına daha sade renkli gölge kolibrileri yer almaktadır. Bunlar ormanda düz bir rota çizerek süratle uzak mesafeleri kateder; çeşitli helikonyalar-

dan toz alır, bunları başka türlere bulaştırarak yeni neslin gen yapısını zenginleştirirler. Buna karşın belirli bölgede bulunan kolibriler, gen yapıları aynı olan helikonyalar arasında mekik dokurlar.

Çoğu zaman farklı cinsden helikonyalar, dar bir alanda çoğalır ve taşıyıcılarını cezbetmek için adeta yarışır.

Kostarika düzlüklerindeki biyolojik araştırma bölgesi olan "La Selva" da on çeşit helikonya türü yetişmektedir. Esasen çiçek tozlarının karışmaması için her bir tür, başka bir sahaya yerleşir ve diğerlerinden farklı bir zamanda çiçek açar. Çiçek açma zamanı aynı olan yerlerde ise bitkilerin çiçek yapıları farklıdır. Bu da taşıyıcı kuşun her birine değişik bir uçuş tekniği ile yaklaşmasını zorunlu kılar. Böylece çiçek tozları kuşların farklı yerlerine yapışır.

"*Heliconia umbrophila*" ve "*Heliconia irrasa*"nın çiçek açma zamanları, yerleri ve de taşıyıcı kuşları (gölge kolibrileri) aynıdır. "*Heliconia umbrophila*" aşağı doğru eğik şekliyle çiçek tozunun kuşun çenesine yapışmasını sağlar. "*Heliconia irrasa*" ise yukarı doğru bir kavis çizer ve tozunu kuşun alınına kondurur.

"*Heliconia latispatha*" ve "*Heliconia imbricata*" sık çalılıklar teşkil ederler. Aynı zamanda ve aynı bölgede yetişirler, çiçek açarlar. "*Latispatha*" çiçek tozunu kolibri gagasının altına, "*imbricata*" ise kıvrık yapısı sayesinde üstüne yerleştirir. Böylece dört bir yanı çiçek tozuyla dolu kolibrileri görmük mümkündür.

Pek tabii ki helikonyaların çiçeklerinden hoşlanan sadece kolibriler değildir. Helikonyanın tadına varmak isteyen bir sürü böcek de vardır. Çiçeğin işine yaramayan bu böceklere karşı bitki çeşitli savunma mekârları geliştirmiştir. Bitkilerin büyük bir çoğunluğu nektarını böceklerin uyuşuk, kuşlarınsa uçuşmağa başlamış olduğu bir zamanda, sabahın erken saatlerinde salgılamaktadır. Helikonyaların bazıları ise yapraklarında su birikintisi oluşturarak, çiçek saplarının yetişmesini sağlarlar. Bu saptardan dolayı böcekler de çiçek özünü yetişemezler. Çiçekleri yere doğru sarkan bitkiler ise, nektarlarını koruyan bekçiler edinirler ve yapraklarında, hiçbir böceği yaklaştırmayan saldırgan karıncaların yerleşebilmeleri için yer açarlar. Bütün bu tedbirlere rağmen en kurnaz bitkilerden olan helikonyalara yanaşabilen böcekler de vardır.

Helikonya bitkisinin yalnız çiçekleri değil aynı zamanda sağlam ve geniş yaprakları da sığınak ve av sahası oluşturmaktadır. Genç yapraklara sığınan kurbağalar, örümcekler, çekirgeler ve yarasalar mevcuttur. Yarasalardan, sarı kulak adını alanlar, sığındıkları yaprakların orta kısmını hafiften kemirmek suretiyle yaprağın kanatlarının bir çadır gibi yanlara yatmasını sağlayarak şeklini değiştirirler. Bitkinin yapraklarını çadıra benzettiklerinden dolayı bu yarasalar İngilizce'de "Tentbats" diye adlandırılırlar. Bu gay-

retleri kendilerini hırsızlardan, rüzgâr ve yağmurdan korur.

Yaprakların üstünde anolis ismini alan kertenkeleler birbirlerine ve dişilerine hava atarak dolaşır ve de avlanırlar. Bu kertenkeleler daha büyük hayvanlara yem olabilecekleri için geceleri, yaklaşan bir düşmanı, titreşimlerle zamanında haber veren yaprakların en uç kısmında konaklar.

Geo'dan çev.: Ahmet KARAMERCAN